

חג פסח, קדושת אכילה של מצוה.

[שיחה 1 לפסח – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מותך ספרו אוצרות התורה, כרך ב' בחלק "מועדים".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

פגם של הזלילה

כתוב בתורה: "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה... ותפשו בו אביו ואמו... ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת. ובערת הרע מקרבך" (דברים כא, יח). חז"ל שואלים (סנהדרין עב). וכי בגלל שאכל קצת בשר ושתה קצת יין (תרטימר בשר וחצי לוג יין) ייהרג הנער הזה מיתה כה מנוולת? ועוד, הייתכן שגם אביו וגם אמו יסכימו ביניהם להביא אותו לבית הדין ולהענישו כך? חז"ל נתנו נימוק כי "בן סורר ומורה נהרג על שם סופו. הגיעה תורה לסוף דעתו. סוף שמכלה ממון אביו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות. אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב" (רש"י, בשם סנהדרין עב). נוסף על כך מנמק ר"א אבן-עזרא: "והנה זה כמו אפיקורוס, כי לא יבקש חיי עוה"ז כי אם (כדי) להתענג בכל מיני מאכל ומשתה".

זאת אומרת, שהורגים אותו כדין כל 'אפיקורוס' (עייני ע"ז כו: "המינים ואפיקורסים מורדין ולא מעלין") כי הוא כופר באחד מיסודות הדת, הוא מכחיש שעוה"ז הוא רק פרוזדור לפני עוה"ב (אבות ד). אמנם נכון כי דין "בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות" (סנהדרין עא), אלא שפרשה זו נכתבה למען נלמד חומר הענין. מי שהוא בלען (=אכלן) מפגין בהתנהגותו נטישת עיקר העיקרים, כמו עשו הרשע שאמר "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה", פירש רש"י שם: "אפתח פי ושפוך לתוכה הרבה".

מסופר במדרש (במד"ר כא) "מעשה בגוי אחד שזימן כל בני עירו. אמר ר' דוסתאי, אותי זימן לאותה סעודה עם כל בני עירו, ולא היה שולחנו חסר מכל מטעמים אלא אגוזי-פרך בלבד. מה עשה? נטל את הטבלא מלפניו שהיתה יפה כששה ככרי כסף ושברה. אמר לי, "אתם אומרים שעוה"ז שלנו והעוה"ב שלכם. אם אין אנו אוכלים עכשיו, אימתי אנו אוכלים?" קראתי עליו 'ובטן רשעים תחסר' (משלי יג, כה).
(ע"ע שיחה שניה של פרשת תולדות)

לעומת זאת יעץ ב"אגרת המוסר" (מכתב המיוחס בטעות לרמב"ם, והוא ע"י קדמון אחר. הובא ב"אגרות ותשובות להרמב"ם", מהדורת לוי'אפשטיין, ירושלים, תשכ"ח): "אכלו כדי שתחיו, והיותר תחרימום. אל תאמינו שרוב המאכל והמשקה יגדיל הגוף וירבה השכל, כשק המתמלא מן המושם לתוכו, כי הוא ההיפך. באכול מעט, יש כח באצטומכא - לקבל, ובחוס הטבעי - לעפ"ל. והאריך על כך הרמב"ם בהל' דעות (ד, טו): "רוב החולאים באים על האדם או מפני מאכלים רעים או מפני שהוא ממלא בטנו ואוכל אכילה גסה אפילו ממאכלים טובים. הוא ששלמה אומר 'שומר פיו ולשונו, שומר מצרות נפשו'. וכן בהל' תשובה (ט, א) אמר שיש לשוב בתשובה על "רדיפת המאכלות".

לצערנו המתירנות של זלילה וסביאה הם מהנכסים הראשיים של תרבות המערב הנפוצה בזה"ז. אצל הרבה, כל סעודתם היא "סעודת מלכים" ראוותנית, ובין סעודה לסעודה האדם העצבני מכניס לפיו שוב "חטיפים" כל שעה ושעה. התפתחה חכמת ה"גסטרונומיקה" היאך לגרות תאבון-האכילה מעל ומעבר לכל צורך גופני טבעי, עד שהאדם נהיה עבד לגורו ובטנו, האדם מוסיף כל מיני תבלינים מגרי-חושם, צבעים מרהיבים וריחות מעוררים, עד שנכשל באכילה רעבתנית – "אכילה לשם אכילה", לשם שעשוע האכילה כשלעצמה (ע"ע מו"נ ג, ח).

וזהו בניגוד להזכרת חז"ל: "לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאכל אדם בשר אלא 'לתאבון'" (חולין פד). כלומר יאכלהו כמעדן הנוסף לפרקים, אבל לא שהבשר הוא הבסיס העיקרי של התפריט היומי-יומי. ולכן אמרו שם כי דַּיֵּו לְבָרְיָא לאכול בשר מליל שבת לליל שבת. והביאו (חולין פד) מהפסוק "וחיים לנערותיך", תן חיים לנערותיך", פירש רש"י "למַד בני ביתך דרכי חיים להסתפק במזונות קלים". (וע"ע רמב"ם הל' דעות ה, א - מה דרכו של תלמיד חכם בסעודותיו).

המצוה הראשונה היא תיקון האכילה

ולכן כתב ר' צדוק מלובלין "מצוה ראשונה שנצטוו ישראל ביציאת מצרים שהוא התחלת הכניסה ליהדות, היא מצות אכילה" (=קרובן פסח) ("תיקנת השבין", נא:). "פרשת החודש היתה הקדמה למצות הפסח. כי בן-נח אין להם כח לאכול אכילה בקדושה, ואחר שנתן להם (לישראל) פרשת החודש שנעשו אומה ישראלית בחינת 'כנסת ישראל', אז ניתן להם מצות הפסח" ("פרי צדיק", ב, קיז:). "ובא מצוות הפסח לתקן הקלקול של אדם הראשון" (=שאכל מפרי עץ הדעת) ("פרי צדיק", ג, יט:; פסח, מאמר א').

הדברים תואמים להסברו של הגר"א על התוכן של שבעה שבועות שאנו סופרים בספירת העומר לתקן שבעה ראשי מדות.

- א. הרי שבוע ראשון בא לתקן פגם של – אכילות אסורות (ספירת "חסדי").
- ב. שבוע שני לתקן פגם של – קנאה ושנאה (ספירת "גבורה").
- ג. שבוע שלישי בא לתקן פגם של – עון הגאווה (ספירת "תפארת").
- ד. שבוע רביעי בא לתקן פגם של – הקמצנות (ספירת "נצח").
- ה. שבוע חמישי בא לתקן פגם של – שנאת הבריות (ספירת "הוד").
- ו. שבוע ששי בא לתקן פגם של – תאוות עריות (ספירת "יסוד").
- ז. שבוע שביעי בא לתקן פגם של – עצלות ועצבות (ספירת "מלכות").

ובכן, שבוע ראשון שהוא חג הפסח בא לתקן אכילות אסורות. (על תיקון שבוע ראשון, ראה "פרי צדיק", ג, טו:). ועוד כתב: "משום הכי קורין בתורה ביום א' של פסח כל פרשת המועדות, כי פסח הוא שורש כל קדושת המועדים" ("פרי צדיק", ג/כו, פסח, יום ב', ס"ק י"ט).

יתרה מזאת, "כל חכמת מצרים היתה למלאות תאותם בכל חמודות עוה"ז, כמו שהם כל חכמת הגויים" (ר' צדוק, "פרי צדיק" ח"א, מאמר ז', קדושת שבת, דף 54). ועוד כתב – "מצות אכילת מצה נותנת קדושה באכילות. כי כל מצוה, בפרט אותה שמברכים עליה "אשר קדשנו במצוותינו" מוספת קדושה באדם, וביחוד באותו אבר וכח... ומובא בזהר יצר טוב ויצר הרע, הם בסמל של מצה וחמץ. וכן בלשון חז"ל "שאור שבעיסה" (ברכות יז). דעיקר יצה"ר הוא באכילה כידוע, משורש נחש ועץ הדעת. ונגדו אכילת מצה נותנת קדושה בכל מאכלי לחם של כל השנה. ואכילת מרור בכל מאכלי ירקות. ואכילת קדשים בבשר. ולכן בזמן הזה עם-הארץ אסור לאכול בשר (פסחים מט:). כי אין לנו אכילת בשר שמברכים עליו "אשר קדשנו במצוותיו וצונו" (עיי"ש למה ת"ח יצא מכלל זה) (קונטרס "ענת האוכל", סוף "פרי צדיק" ח"א, עמ' 237, פסקא י').

בזוהר (ב, קפג:). שאלו: אם מצה היא לחם קודש, למה לא נאכל אותה כל השנה כולה, ונמנע כל השנה מן החמץ? עונים על כך כי המצה היא "לחם אסוותא" (=רפואה) ועל ידי שנשמור מחזור שלם של שבעה ימים, נוכל להרשות לעצמנו לאכול חמץ בשאר ימות השנה. כן בזוהר (ג, רפב:). למדונו "מאן דנטיר מחמץ ושאר, איהו נטיר מיצר הרע לתתא, ונשמתא (נטיר) לעילא".

התורה ציוותה בפסח על ג' אכילות: פסח, מצה ומרור.

- **ענין "מצה"** הוא ביטוי של "פשטות", קמח ומים ללא חומרים נוספים. "לחם עוני" ללא התרוממות וגאווה, ולא כשאור המתנפח (ר' צדוק, "מחשבות חרוץ", דף 72). וכן ללא עצלות ושהייה בעת אפייה, אלא בזריזות.
- **ענין "מרור"** נקרא בלשון חז"ל "פרפרת הפת" כי ממשיך את הלב לאכילה, כדרך כל מריר או חריף או חמוץ או מליח. מבאר ר' צדוק כי "וימררו את חייהם" (כמו שלש מתנות טובות שניתנו ע"י יסורין – ברכות ה.) יש תועלת ביסורין הללו, כי במצרים "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ" (שמות א, יב). כלומר "על מצות ומרורים יאכלוהו" כי היסורין גריר ליבא ומוליד בנו חיות לבקש ישועת ה'. "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה" (שמות ב, כג). הנה יצא מזה פרי טוב!
- לענין כוונות של **קרבן פסח** עיין כוונות עמוקות שהציב בפנינו מהר"ל ("גבורות הי", פ"ס). אמנם אין לנו כעת יכולת להקריב הקרבן, אבל "ונשלמה פרים שפתינו", נוכל ללמוד הלכות קרבן פסח. הרצון שלנו עולה לנו כאילו הקרבנוהו ואכלנוהו (מנחות קי.).

בסיכום, נלמד ונבין דברי ר' צדוק:

"שורש החיות של איש הישראלי תלוי במה שמכיר רבונו, ושה' יתברך שוכן בקרבו ואתה מחיה את כולם" (נחמיה ט, ו). החיות שהישראלי מקבל מאכילה הוא ממה שרצון ה' היה שאדם יאכל ויקבל מזה חיות (כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם – דברים ח, ג) וע"י זה נחשבת האכילה כקרבן... ואמנם לזה צריך שלמות הכוונה לשם שמים שלא יאכל לתאוותו, רק לפי שה' קבע כך בבריאה, דקיום החיות הוא ע"י המאכל (עיי"ש ראיותיו).

ועל זה תקנו חז"ל הברכה לפני כל אכילה, כדי להכיר... מוסיף על כך אכילת חג פסח שמברכים 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו דכולו קודש לה' ממש, כאכילת כהנים קרבנות, ובעלים מתכפרים. 'כזיתא פסחא והילולא פקע איגרא' [= פשטות הגמרא, שהיו אוכלים כזית מן הפסח (כי היו מרובים נמנים עליו שלא להביא לנותר בידיים, והיו שרים עליו ההלל בקול רם ובשמחה עד שהגג היה כאילו עומד ליפול. (מה שהיו אוכלים על הגגות הוא מפני הקרבן שבו כי היו מרובים. (מהרש"א)) פסחים פה:] כלומר ע"י אכילה ההיא נפתח הדיבור, והאדם מהלל אח"כ לה'. 'פקע איגרא' שנפקע הגג החוצץ בין האדם לרקיע השמים. פקעה הגובה וגאות האדם" עכ"ל ("מחשבות חרוץ", דף 68). והרי יש כאן פרק נכבד בכוונות ותיקונים של לילהסדר. על ידי זה יתקיימו לנו הבטחות של הזוהר.

(הערה: ע"ע שיחה הראשונה לפרשת תצא)

חג החרות וקדושת האכילה.

[שיחה 2 לפסח – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו אוצרות התורה, כרך ב' בחלק "מועדים".

תמוה מה שמובא ב"באר היטב" (שו"ע או"ח סימן תמ"ז) – "האריז"ל כתב, שהנזהר ממשוהו חמץ בפסח, מובטח לו שלא יחטא כל השנה". יש להקשות:

- א. זה לא כתוב בשום מקום בכתבי האר"י.
- ב. זה מופרך מהמציאות. והרי רבבות אלפי ישראל נזהרים בכל שנה ושנה מן "משוהו חמץ", ואעפ"כ אנו רואים שבכל זאת הם חוטאים "משוהו" במשך השנה.
- ג. מה תועיל "סגולה" ללא שום תוספת מחשבתית. וכי היכן מצינו בגמרא שיזכירו שבזכות מצוה איזושהיא יינצל האדם מן חטא כל השנה כולה?

מקור לדברי "באר היטב".

אלא האמת שזהו מסוגן בזוהר (ג, רפב:) כך: "ומאן דנטיר לון מחמץ ושאר, גופיה איהו נטיר מיצה"ר לתתא, ונשמתא לעילא". ולכן מצה נקראת "נהמא דאסוותא" (זוהר ב, מ). כאן אנו כבר רואים סגנון יותר זהיר. לא "מובטח לו", אלא שאם האדם שוב לא יגרה בעצמו את יצרו הרע במשך שאר השנה ויישאר על עמדו ואיזונו, ממילא יינצל מן יצה"ר. ומובן מאליו, שאם האדם שוב יגרה בעצמו את יצרו הרע (לאכילה גסה או אכילה-אסורה) כעבור חג הפסח, ויתן ליצר שער כניסה – פשיטא שייכשל שוב כאילו הוא לא תיקן מאומה. וכך משמעות דברי "שער הכוונות" של אריז"ל (פסח דף קנט) – שזהו ענין רוחני מעולם הנשמות, אבל לא "הבטחה וביטוח" שהאדם עצמו לא יחטא.

כיצד אכילת מצה פועלת על נפשו של האדם?.

עדיין אנו חייבים לפרש איך הסגולה הזאת פועלת. פשוט, שכדי שאכילה זו תשפיע על האדם, הוא זקוק לכוונות מסוימות ולרעיונות נעלים, מעין מה שהבאנו למעלה. המחשבות הקדושות ישפיעו על האדם בקביעת דרכו שיתרחק מהחטא. ר"א אבן עזרא כותב – "וה' לא נתן התורה רק (=כי אם) לאנשי הדעת. ומי שאין לו דעת, אין לו 'תורה'" (על שמות כ, א). וממשיך: "ומצוות הלב הם העיקרים הנכבדים על כולם (=יותר מן המצוות המעשיות). וחייב אדם להזכיר את ה' בכל רגע לכבודו. כי כל מה שיעשה, לא יעִשְׂנו כי אם בעבור כבודו. כאדם הנותן צדקה לעני, לא יתנו בעבור כבוד הגבאי, ולא בעבור שישבחוהו בני אדם. כי אז תהיה מעלת האדם גבוהה בעיניו ממעלת כבוד ה' שנתן לו הו"ן". ועוד הוסיף בתקיפות (על דברים ל, יד) – "בפיך ובלבבך לעשותו: שְׁקַל המצוות, עיקרם הלב. ויש מהם זכר בפה, לחיזוק הלב. ויש מעשה, כדי שיזכור בפה". ועוד עיין דברי רמב"ם (מו"נ ג/נא בדברי הערתו שם).

על כוונת בר-דעת לשמירת מצה שמורה.

גם בשמירת החיטים מן חימוץ אנו צריכים להפעיל "דעת" וצריכים "כונה לשמה". לכן לא די בעובדה המעשית שהמים לא הגיעו אל הקמח, אלא צריכים כוונה מכוונת. ולא די במחשבה של ילד קטן או של גוי השומר על החטים, אלא צריכים "בר חיובא" שהוא "מצווה ועושה" ועושה מתוך התמסרות לרצונו של הבורא. והשמירה צריכה להיות מעת שליטת האדם על צמחי הטבע, מעת הקצירה ואילך כאשר החיטה ראויה להתנתק מהאדמה ולעבור לרשות האדם.

ונבין איך עיקר הכל היא ההתבוננות. כי התורה מתחילה באות ב' (=בראשית) ומסיימת באות ל' (=לעיני כל ישראל). כתיב: "והיו הדברים האלה... על לבבך" (דברים ו, ו). להורות: "הקב"ה ליבא בעי" (סנהדרין קו:).

מסביר "אגרות רמח"ל" (ח' ניסן, התי"ץ) זוהי חומרא גדולה באמת, ולא באה להקל עלינו כדעתם של הבורים הבלתי מבינים, והם משתמשים בביטוי זה כסיסמא לפריקת עול!

על כוונת האכילה

ידוע ומפורסם כי "מצוה ראשונה שנצטוו ביציאת מצרים שהוא התחלת כניסת היהדות, היא מצות אכילה" (ר' צדוק מלובלין, "תקנת השבין", דף טא:). ודאי כי יש לכך משמעות רבה. כי "שומר פיו ולשונו, שומר מצרות נפשו" (משלי כא, כג) וביאר הרמב"ם: "שומר פיו - מלאכול מאכל רע או מלשבוע, ו(שומר) לשונו - מלדבר אלא בצרכיו" (הל' דעות ד, טו).

וזו לשון רמח"ל: "הנה סטרא-אחרא אוחות בבשר האדם. אך אעפ"כ אין לה רשות להכנס שם אלא אם ניתן לה רשות דרך הפה, שמוציא מפיו דברים לא טובים. כי ודאי הפה הוא מקום כניסה לגוף, ואי אפשר להכנס אלא בה" (י"אדיר במרום", דפ"ח דף פג). זאת אומרת, עיקר הכל הוא הפה!

נזכור כי חטא אכילה היה החטא הראשון של האנושות (אדם הראשון ועץ הדעת).

אמרו לנו קדמונו שפיתוי יצה"ר הם עבור טע"ם (ר"ת טוב, ערב, מועיל – עיין גר"א על משלי יד, כד).

- יש מפתח שכאילו הדבר הוא עצם ה**טוב** הרוחני עבורנו.

- ויש מפתח שמועילה האכילה **לתועלת** גוף האדם, מבחינה רפואית וכדומה.

- ויש מפתח שהוא **ערב** לחיך, כמעשה בהמה.

מהר"ל מבאר (בסוף "הגדה של פסח, דרוש לשבת הגדול", עמ' ריד) את הפסוק: "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל (=מועיל לגוף), ותאוה לעינים (=ערב לחוש האסתטי), ונחמד להשכיל" (=ע"י הזנת האדם, יש לו כח לחשוב מחשבות מעמיקות בתורה – עיין סנהדרין יז: "מיני פירא"). הוא מבאר שהקלוקל העיקרי של חוה היה בכך שהיא הקדימה את שתי המטרות הראשונות ההן עוד לפני הכיוון השכלי.

התיקון הוא שאנו פורשים אפילו מן אכילת מצה משך ערב פסח, [יום י"ד], ואוכלים **בלילה** כמצווה, בצורה המוגדרת והמסוימת ביותר, לפי קביעת ההלכה. הוא הדין בענין קרבן פסח לפי כל הלכותיה (בזמן מסוים מאד – עד חצות – ולא להוציא מן החבורה והבית, ובלי שבירת עצם וכיו"ב). בכך אנו מביעים "חרות" מן דחפים-עוורים גופניים שהאדם עושה כפי "שבא לו", או בהשפעת גורמים שמחוזה לו. אנו עושים הכל רק לפי צרעליון ית"ש. בכך אנו מתקנים חטא זה של אכילה בהמיית.

חז"ל קשרו בין תחילת הפסוק וסופו: "אלהי מסכה לא תעשה לך, את חג המצות תשמור" (שמות לד, יז) לומר: המבזה את המועדות הוא כאילו עובד ע"ז (פסחים קיח:). ופירשו בזוהר שמדובר בדוקא על ז' ימי פסח (זהר ב, קפב:). – מה הענין?

- אלא למדנו מהרש"ש (המקובל רבי שלום שרעבי): "כי פסח וימים אלו (=ספירת העומר) הם שורש לכל ימות השנה, ובדרך שהולך בהם, בה מוליכין אותו כל ימות השנה" (י"נהר שלום", דף קלד).
- "משום הכי קוראין בתורה בפסח כל פרשיות-המועדות... כי פסח הוא שורש הקדושה לכל המועדים" (ר' צדוק, "פרי צדיק", ג/כז, יום ב', פסקא י"ט).
- והגר"א כבר כתב (בפירושו למסכת ברכות דף ד:): כי עיקר ז' מדות רעות הן: אכילה בתאוה, קנאה-שנאה, גאווה, קמצנות, שנאת-הבריות, תאוות נשים, עצלות-עצבות. לפי זה, למשך שבוע ראשון (לספירת העומר) תפקידנו ומשימתנו היא תיקון של תאוות האכילה (ככל צמצומי

מניעת אכילת חמץ, ואפילו פרור אחד ממנו אינו בטל באלף). ועוד כתב: "בפסח יש אכילת מצה, אכילה דקדושה, ובא לתקן אכילת עץ-הדעת ע"י אדם הראשון" (שם, גיט., פסח, מאמר א')

בזה יש להבין אכילת ירקא (=כרפס) ליד קרבן פסח, המוסיף גירוי ומגדיל את התאבון (שבת קמ:), דוקא כדי לציין את חרותנו. הא כיצד? – אלא צריכים להבין "אין לך בן-חורין אלא מי שעוסק בתורה" (אבות, ו). כי אזי האדם הוא באמת משוחרר מן יצרו-הרע, משוחרר מן עפרוריות-טבעו (ככל דברי רש"י הירש, ויקרא עמי רנז-רנח, / במדבר עמי רל-רלו).

עלינו להכיר שזו היא טעות-קשה לכנות האדם החילוני: "חפשי". זה איננו נכון כלל.

1. הרי הוא עבד לדחפים-נפשיים. אין לו שום שליטה הגיונית על התעוררויותיו.
 2. ולא די בזה, אלא גם לא יוכל לעשות בניגוד לדעת-החברה. הוא נטול-יכולת לעשות או לא-לעשות, כשזה מנוגד למקובל אצל אנשים אחרים.
- היחיד שהוא בן-חורין לעשות מה שהיא טובתו העצמית, הוא אדם המקיים מצוות של ה'.

האריך בזה מהר"ל, שהסיבה לקשר של מצוות רבות לענין יציאת מצרים, כי אז יצאנו לדרור מידו הקשה של יצר הרע, כי אז השתחררנו מהגשמיים! ("גבורות ה'", פרק מ"ד). עלינו לדעת כי מצרים של פעם היתה מטרופולין של עולם, כמו ניו יורק ופריז של זמננו. לכן הביא שם מהר"ל (סוף פ"ד) בשם חז"ל, שהמצריים היו מקולקלים יותר מן הכל. עלינו לשבח לאדון הכל שלא עשאנו כגויי הארצות, "והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת". כי בהשוואה לאוה"ע החוטאים מחמת טבע גופן הגס, בני ישראל חוטאים רק מחמת פיתוי וציורי יצה"ר, שהוא כח רוחני מחוץ לעצם הגוף ("נצח ישראל", סוף פ"ב). ויש הבדל עצום מה בין שני המצבים. כי חז"ל אמרו שיצה"ר נכנס באדם רק בעת לידתו כשיוצא לאויר-העולם "לפתח חטאת רובץ" (סנהדרין צב:). ובכן, יש לשאול כיצד כאשר רבקה אמנו עברה על פתח של ע"ז היה עשו מפרסם לצאת (רש"י על בראשית כה, כב) הרי לכאורה עדיין לא בא לו יצה"ר? ועונה מהר"ל ("גור אריה", על דברי רש"י הנ"ל, והרחיב עוד ב"דרוש על המצוות", דף נז.) כי אצל הגוי בא לו הרע מעצם טבע גופו, ולא מחמת פיתוי יצה"ר מבחוץ. רק אצל ישראל בא לו הפיתוי לרע מן גורם החיצוני לו.

נבין, ניצלנו מאז יציאתנו ממצרים מטעות קשה אחרת של אוה"ע. הם חושבים כי "עזב ה' את הארץ" ו"עולם כמנהגו נוהג". הם אינם מאמינים שה' משנה את הטבע. ולכן פרעה הכחיש "מי יהוה" אשר אשמע בקולו" (שמות ה, ה). אבל מהר"ל מסביר ("דרשה לשבת הגדול", עמי רה-רז) איך יש חכמה בחלוקה של דצ"ך עדיש באח"ב.

- סדרה ראשונה הוכיחה, כי ה' פועל גם בשפל המקומות (=המים שמתחת לאדמה).
- וסדרה שניה הוכיחה, כי יש "אפליה" בין ישראל לעמים "והפליתי" (שמות ה, יח) שגם חיות-בר ידעו להבחין מי הוא עבד ה' ומי מהמורדים בה'.
- וסדרה שלישית, חינכה נגד הטענה של "צדיק רוע לו", עיי"ש דברי מהר"ל.

אמנם בכל שאר ימות השנה, שעת אכילה היא "שעתא דקרבא" ("מגיד מישרים" למהר"י קארו, על משלי כ"ג והגר"א שם) "כי עליית הניצוצות הוא ע"י ניצוח יצה"ט ליצה"ר" ("פרי צדיק", א, קיח; קונטרס "עת האוכל", ס"ק טו). כי "לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" (דברים ח, ג), ומבאר האריז"ל ("שער המצוות", פי עקב) כלומר - הרוחניות שבמזון ההוא. וממילא, תאי גוף האדם נבנים-והולכים על פי התמזוגות תאי-חומר של דומם-וצומח-וחי שהאדם מעכל בגופניותו, אבל הוא מרום אותם ע"י כוונותיו לשם שמים, וברכות הנהנין שהוא מברך ומכיר מי הוא אדונו של עולם. חוסר כוונה זו הוא המוביל לידי עיצבון. כי

אז האדם חש את עצמו בעולם המופקר למקרים, ללא יד מכוונת. אזי הבהמיות שבמזון משתלטת עליו.

בליל פסח אנו מתקנים חסרון-יסודי זה. (ראה תרגום-יונתן על שמות יט,ד, "ואשא אתכם על כנפי נשרים". מיד בצאתם ממצרים אכלו בהר בית-המקדש בא"י. השיגו אז אכילה קדושה של א"י, ע"ע ב"ח על או"ח סי' ר"ח, ד"ה ונאכל מפריה ונשבע מטובה).

מהר"ל קובע שענין הדרור הוא אי-תלות בשום גורם חיצוני, לחוסר שעבוד. ולכן "לחם-חמץ" הוא סמל לתלות בגורמים נוספים (=מלח, שאור). אבל "מצה" היא פשוטה, קמח עם מים בלבד. אמנם, לא באו בזאת לציין מה תיאור חיי האדם העצמאי, כי בודאי מאכלו משופע יותר מאשר סתם מצה פשוטה. אלא באו להגדיר את עצם החירות כשלעצמה, ההשתחררות מן תלות. (גיבורות ה"י, פרק נא / וכן "שפת-אמת", ג/43, תרל"א, יום ב' דפסח) וכן בענין מרור ("שפת אמת", ג/46, תרל"ב, תחילת הליקוטים).

הם הם המחנכים ומלמדים אותנו לחשוב, ממה האדם בונה את גופו כל ימות השנה. מן המאמצים הגדולים שלנו לא להכשל בפרור של חמץ אנו מתקנים ומרפאים את נשמותינו. המשתדל לנהוג כאילו "קדוש שרוי בתוך מעיו" (תענית יא.) אפילו אם תחסר לו לפעמים כוונה של אכילה לשם שמים, מכל מקום הרי "סתמן כלשמש" בקרבנות (ר' צדוק, "תקנת השבין", עמ' נא:).

עוד כותב ר' צדוק: "מי שטעם טעם יראת חטא מימיו ונכנס בדרכי החסידות, יודע כי התחלת החסידות היא לקדש אכילתו שתהיה בקדושה" ("ריסי לילה", עמ' צא:). "כאשר אכילתו כראוי, והיינו בידיעה שהש"י הוא המאכיל, על זה נאמר 'וַיִּבְרַךְ אֶת לַחֲמֶךָ וְאֵת מִימֶיךָ וְהִסִּירוֹתִי מִחֲלֵה מִקְרַבְךָ' (שמות כג, כה) – שיהיה בכח הלחם והמים שאכל ושתה, להסיר ממנו כל מיני מחלה" ("פרי צדיק", א/קיט; קונטרס "ענת האוכל", פסקא י"ב).

ועוד כתב שם: "תיקון תאוות אכילה קודמת אל האדם, שהיא קלה קצת. וממנו יימשך לתיקון תאוה שניה (=עריות), ולכך הקדימו חז"ל מסכת נזיר למסכת סוטה" ("פרי צדיק", א, קיח. ס"ק ג). בזה גם מובן מה הקשר שקשרו חז"ל בין מניעת אכילת בישולי עכו"ם עם מניעת החיתון איתם (ר' צדוק, "ישראל קדושים", מח:). ולכן, ע"י זהירות זו שקבל עליו דניאל, הוא ניצול מגוב-אריות. (מחשבות חרוץ, עט:).

בסיכום הדברים, עלינו לתקן בתחילת השנה (ניסן ואילך) שבַעַת בעיות-יסוד שיש לנפשותינו במדות מקולקלות אשר מנינו (גר"א על מסכת ברכות דף ד:), לפני שנוכל לקבל את התורה (=בשבועות). תיקון ראשון הוא של תאוות אכילה. רסן זה שאנו מחזיקים משך שבוע של פסח, הוא "נהמא דאסוותא" וממנו יש לנו כניסה ראשית לכח-דרור; ולהגיד לרודנו-העריץ (=יצה"ר) – "לא!". המצליח בזה, יש לו סגולה חזקה לכל שאר ימות-השנה, כמבואר בזהר (ג, רפב:). טוב הדבר שהאדם יכוון דעתו לכך.

יחודו של חג-פסח, חרות מן מהלכי-הטבע.

[שיחה 3 לפסח – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו אוצרות התורה, כרך ב' בחלק "מועדים".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

נצטוינו בהרבה מצות בכדי לעשות לעצמנו "זכר ליציאת מצרים". הרמב"ן מציין: תפילין, מזוזה, קריאת-שמע, סוכה: "להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו ולא יהיה פתחון-פה לכופר להכחיש אמונת ה'. כי הקונה מזוזה בזו א' ונתכוון בעניינה, כבר

הודה בחידוש העולם, בידיעת הבורא ובהשגחתו, גם בנבואה, והאמין בכל פינות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו" (רמב"ן, שמות יג, טז).

הוא מקדים שם מה שנאמר בתורה בענין יציאת מצרים :

- "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" – להורות על השגחה ;
- "למען תדע כי לה' הארץ" – להורות על חידוש העולם ;
- "למען תדע כי אין כמוני בכל הארץ" – להורות על היכולת שהוא שליט בכל".

ובאמת, כאשר נדייק היטב נמצא בתורה לא רק 3 ידיעות הללו שהרמב"ן מנה, אלא אפילו 10 סוגי לימודים של "ידיעה" :

- 1 – וידעו מצרים כי אני ה' (ז, ה, ז), לפני שנהפך המטה לתנין
- 2 – בזאת תדע כי אני ה' (ז, יז, מכת דם)
- 3 – למען תדע כי אין כה' (ח, ו, מכת צפרדע)
- 4 – למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (ח, יח, מכת ערוב)
- 5 – בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ (ט, יד, מכת שחין)
- 6 – למען תדע כי לה' הארץ (ט, כט, מכת ברד)
- 7 – וידעתם כי אני ה' (י, ב, מכת ארבה)
- 8 – למען תדעו אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל (יא, ז, מכת בכורות)
- 9 – וידעו מצרים כי אני ה' (יד, ד, על הים)
- 10 – וידעו מצרים כי אני ה' (יד, יח, על הים)

ודאי שיש מה להדגיש וללמוד בכל אחד ואחד מהנ"ל, ואין כאן המקום להאריך בפרטים. אלא נתרכז כעת בדברי רי"א חבר (תלמיד תלמידו של הגר"א), בביאורו להגדה של פסח.

הוא כותב כי ישנה הנהגה רגילה של טבע, כמו מלך הנועץ בשרי מדינתו לפי החוקים הקבועים לכולם. וישנה הנהגה של השגחה פרטית, בה מלכו של עולם מגביה שפלים ומשפיל גאים, בלי להתייחס כלל לחוקים הקבועים, אלא לפי רצונו העילאית השולטת במצב לפי עקרונות נשגבים וחשובים לאין-ערוך מהחוקים הקבועים. במהלך הראשון, העולם השגחתי הוא מבוסס על יסודות טבעיים, אין אבר-גופני הנוצר לבטלה ("מורה נבוכים", ב/סוף יט ; ג/ג). הכל מתוכנן ומסודר, וזה גלוי לעין.

אבל ישנה הנהגה אחרת שהיא עליונה יותר, בה "ואתכם לקח ה' לו לעם נחלה" (דברים ד, ב), בה יש שנוי שהעולם מנוהל בשם יהו"ה ולא בשם אדנ"י (ענין היטב ברמב"ן על שמות ו, ג - "ושמי יהו"ה לא נודעתי להם"). ועל זה נאמר "ודברך אמת וקיים לעד", כלומר לפי הנהגה של כ"ב אותיות התורה, מא' ועד ת' של תיבת "אמת" (ענין על כך פירוש נפלא למהר"ל על אבות, דף ר"מ, "שבעה דברים בגולם").

התורה נקראת "אמת" (ברכות ה:) "בחסד ואמת יכופר עון". וכל זה מנוהל ע"י חילופי כל אותיות התורה שהן תמורות לאותיות של שם יהו"ה. (מהרש"א על ברכות כא. וע"ע ביאור הגר"א לתקו"ז דף 227 ד"ה וביה אשתנין). "כל - שְׁתָּה תחת רגליו" (תהלים ח, ז), ואמרו "תפוח עקבו של אדם הראשון - מכהה גלגל חמה" (ויק"ר כ, ב). כלומר גדלות האדם היא שהוא פוקד ומצוה על כל מערכות הטבע, אשר נציג ראשי שלהן הוא החמה (=חמה המצמיחה כל צמחי העולם, ומזריחה אור כדי שהבריות יראו את אשר לפניהם). יהושע עצר את השמש בגבעון (בי"ר פד) וכן רבי פנחס בן יאיר עצר גינאי-נהרא כרצונו (חולין ז).

אמנם, עת ישראל היו משועבדים במצרים, הם היו כעובר במעי אמו (כמו שהמשילו חז"ל במדרש תהלים, פרק קטז. מהר"ל ביאר זאת ב"גבורות ה"י, פ"ג). הם היו ללא מצוות בכלל ("ואת עירום ועריה"), עד שניתנו להם מצוות מילה וקרבת פסח. וע"י זה "בדמך חיי". ואז ע"י תרי"ג המצוות (שטעמיהן נעוצים בסיבות שמיימות, ע"פ "ספירות") נהלו בני ישראל "ראשונים היושבים במלכות" של ה', ושולטים על הטבע ככל צרכיהם.

אבל ז' מצוות בני נח (של אוה"ע) הן הגיוניות לפי הסדר-הציבורי והאנושי, ונקבעו כדי לסדר משא-ומתן הבריות, לשמור על חיי צוותא בין חלקי האוכלוסיה השונים, ואין ביכולתם לשלוט על הטבע. אין אצל ז' המצוות קדושה ודבקות בה', ואוה"ע נשארות מצומצמות במגבלות-הטבע. אחרי יציאת-מצרים קבלו בני ישראל תרי"ג המצוות ועלו להנהגה שהיא מעל-לטבע, הנהגה שהיא נסיית ומשוחזרת מכל חק מצומצם. ולכן מקבלים שכר ועונש לפי מעשיהם ולא לפי המסלול הטבעי (ע"ע רמב"ן, סוף פרשת בא, וכן על ויקרא כו"א).

כוחם של ישראל לשלוט על טבע גופם.

לפני צאתם של ישראל ממצרים מצרים, הצטרפו למול את עצמם. וכדברי הרמב"ם (מו"נ ג, מט) – "אין מצוה זו להשלמת חסרון הבריאה, אלא להשלמת חסרון המדות. אותו נזק גופני הנעשה הוא המטרה... להפחית את הלהיטות והתאוותנות המופרזת מכדי הצורך". כלומר, היא הנהגה לא-טבעית.

גם בטרם נכנסו לארץ-הקודש הצטרפו בני"י למול את עצמם. מה הקשר בין זה לזה? באמצע הציווי על המילה, ה' מוסיף לאברהם: "והקימותי את בריתי ביני ובינך... להיות לך לאלהים... ונתתי לך ולזרעך את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלהים" (בראשית יז, זח). מפרש רש"י: "ומה היא הברית? להיות לך לאלהים. ושם בא"י אהיה לכם לאלהים, אבל ישראל הדר בחו"ל כמו שאין לו אלוה" עכ"ל. כלומר, יש כאן ג' שלבים.

1. ה' יהיה לישראל לפטרון ואלוה,

2. אבל זה תלוי אם הם יהיו קבועים בא"י (כדברי רמב"ן על ויקרא יח, כה, וע"פ כתובות קי.).

3. אבל זה גופא תלוי בתנאי אם יהיו בני"י נימולים.

ומדוע?

כי בעם-ישראל, חוקי המוסר שולטים על חוקי הגוף. יש לנו מערכת אלוהית ולפיה אנו פועלים. זה מתגלה באות-ברית בה מחלישים את כוחו של האבר (לפי הסברו של הרמב"ם לעיל מו"נ ג/מט ע"י"ש). ולכן דרשו ב"תקוני זהר": "מי יעלה לנו השמימה" (דברים ל, יב) הוא ראשית-יבות "מילה" וסופי-תיבות: יהו"ה. על ידי הקדשה זו יצאנו ממצרי הטבע.

המספור של עשרת המכות נתבאר יפה במהר"ל ("גבורות ה'", פרקים לד, נו ע"י"ש). אבל כאן נזכיר בקצרה (ע"פ חידושי הרב שלמה ברנשטיין, כתב-עת "שמעתין", תשרי תשל"ז) לפרש שהמספר 7 מסמל את מערכות הטבע; **מספר 10** מורה על שלימות ישראלית; **ומספר 13** מורה על שפע אלוהי היורד מגנני מרומים מן העולם הנבדל. **על מספר "שבע"**.

הנה בחג סוכות (חג האסיף, הכנסת יבול-השדה הביתה) באו כמה סדרות של "שבע" בקרבנות. כי משך שבעת הימים הקריבו שבעים פרים (=מול 70 אוה"ע, כלומר ז' אומות שבא"י שהם השרשיים, מוכפל בעשר, לכלול כל שאר ארצות תבל. כן כתב הגר"א). וכן הקריבו בכל יום 14 כבשים (2x7), הרי אלו 98 כבשים; ובכל יום משבעת הימים האלו הקריבו 2 אילים אלו הם 14 אילים. בסך הכל יש כאן 182 בהמות (=26x7) – כלומר יש כאן סמל של יהו"ה, גימטריא 26.

על מספר "עשר".

אבל בראש השנה הביאו לעולה פר א', איל א', 7 כבשים ושעיר לחטאת. הרי בסך הכל 10.

כן הביאו סך כזה ביום כיפור, וכן הביאו בשמיני עצרת (שהוא יום גמר מסירת פתקאות הדין, על פי זהר א/רכ).
"וסביביו נשערה מאד" ככל שהאדם מצטיין בשלימות, כך מדת הדין. ולכן המספר הקובע הוא 10,
ולא רק מספר 7 שהוא מספר הטבע.

על מספר "שלוש עשרה".

אבל בפסח, שבועות וראש חדש היו בכל אחד מהם 13 קרבנות. לעולה 2 פרים, איל א', 7 כבשים, ועוד
שעיר לחטאת ושני תמידים. הרי 13 קרבנות.

(זה ע"פ הכתוב בבמדבר פרק כ"ח. אבל בספר ויקרא (כג, יז) יש עוד תוספת קרבן בעצרת: על הלחם, 7 כבשים, פר א', 2 אילים ושעיר
לחטאת וכן 2 כבשי עצרת, הרי עוד פעם 13 בהמות. בסך הכל 26 קרבנות כנ"ל, כמספר יהו"ה).

וזהו בגלל י"ג מדות של רחמים, בגלל י"ג בריתות שנכרתו על ברית מילה, בגלל י"ג מדות שהתורה
נדרשת בהן וכו' הרי ההתקשרות עם עולם הנבדל, שהוא מעל ומעבר למספר שלימותו של עשר. (ע"ע
מהר"ל, "חידושי אגדות" ג/נד, בבא מציעא ק"ז; "נתיבות עולם", בטחון, סוף פ"א)

כאשר נתבונן בייחודו של פסח (=שינוי הטבע) – מיד נבין מה משמעותו של מספר "שבע".

ע"ן בספרו של רש"י הירש "המצוות כסמלים" (מוסד הרב קוק, עמ' 64-74).

וחג העצרת מסמל גמר של פסח, כאשר מקבלים את התורה שבכתב ושבעל פה, כדברי רמב"ן (ויקרא כג,
לז) שימי ספירת העומר משמשים מעין חולו-של-מועד. ולכן בעצרת יש מספר מהעולם הנבדל, (13).

כי למרות שהיו "הללו עע"ז והללו עע"ז" (זהר ב/קע:) והשטן מקטרג לפי ראות-עיניו, ישראל נושע מתוך
אותו רצון קדמוני של הבורא, רצון שהוא מעל ומעבר לכל עליותיו וירידותיו של הנברא, אותה
ההבטחה שה' הבטיח לאברהם. יצאו מן מצב "עיבור" במצרים, לא בגלל זכויותיהם (אדרבה, משה רבנו
מתלונן "אכן נודע הדבר" – רש"י על שמות ב,יד), אלא בגלל ציפייתו של הקב"ה לקיום התורה שתבוא אח"כ.

סיכום.

- אומות העולם נועדו בסך-הכל למאוס ברע ולבחור בטוב. אבל ישראל נועדו לעלות אל הקודש.
- למסלול הטבע יש גבול ואפשרויותיו מוגבלות. אבל עם ישראל הוא למעלה מכל הנמדד.
- מעלה יתרה יש בין ישראל לגוים. בישראל קודם-כל ה' להם לאלהים ואח"כ המה לו לעם.
ובאוה"ע יש צורך קודם-כל להתקרב לה' ואח"כ הוא להם לאלהים (ילק"ש ירמיה, סוף שיב).
- בפסח יש דילוג ופסיחה מעל לטבע.

עלינו להתבונן ברוממותו של יום.